

Abidin Karasu. *Georgi Pulevski'nin Makedonca-Arnavutça-Türkçe Sözlüğü (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*. 2023. Kriter Yayınevi. 452 sayfa. ISBN: 9786256894907

Abidin Karasu. *Georgi Pulevski's Makedonian-Albanian-Turkish Dictionary (Research-Text-Index-Facsimile)*. Kriter Publishing House. 2023. 452 pages. ISBN: 9786256894907

Emre ÖZKURT*

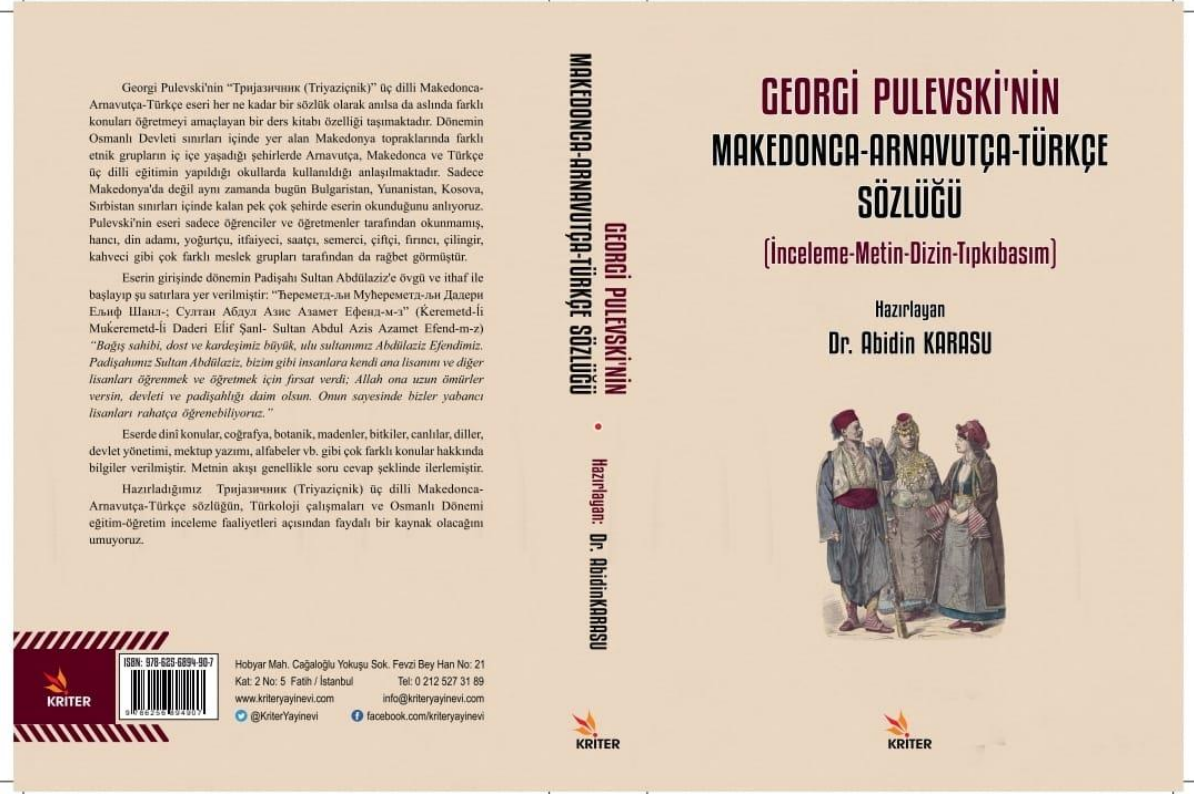
Giriş

Balkan Slavları 600 asra yakın bir süre Türkçe ile iç içe yaşamışlardır. Türkçe bu dönemde Balkanlardaki en önemli dil konumundadır (Karasu, 2019). Balkanlarda Osmanlı himayesinde uzun süre yaşayan milletler üzerinde prestij dil konumunda olan Türkçe, Balkan coğrafyasında yaşayan milletler üzerinde üst katman etkisi göstermektedir (Karaağaç, 2013). Bir coğrafyada diller arasında üst katman-alt katman ilişkisi ortaya çıktığında çok dilli sözlüklerin ortaya çıkması bir zaruret haline gelmektedir. Çok dillilik, bir kişinin ikiden çok dil bilmesi ve bir toplumda ikiden çok dilin konuşulması durumudur (Topaloğlu, 1959). Bunun yanında Osmanlı İmparatorluğunun farklı kültürlere ve farklı dilleri konuşan topluluklara gösterdiği hoşgörü ve destek de bu süreci hızlandırmaktadır. Bu durumun tezahürlerinden biri olarak Pulevski tarafından kaleme alınan ve 1875 yılında Belgrad devlet matbaasında basılan Тријазичник (Triyaziçnik) üç dilli Makedonca-Arnavutça-Türkçe sözlükte de bu etkiler görülmektedir.

1. Kitabın Görünümü

Balkanlarda XIX. yüzyılda Türkçenin söz varlığı, kullanımı ve öğretimi alanında önemli bilgiler içeren, yazarı tarafından üç dilli sözlük olarak adlandırılan, ancak muhtevası ele alındığında bir ders kitabı ve temel bilgileri öğretme özelliği gösteren *GEORGİ PULEVSKİ'NİN MAKEDONCA-ARNAVUTÇA-TÜRKÇE SÖZLÜĞÜ (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)* adlı bu eser, doktora hocam Dr. Öğr. Üyesi Abidin KARASU tarafından Türk dili dünyasının hizmetine sunulmuştur. Ön söz ve içindekilerle birlikte XII+440 sayfa olan eser "Giriş", "Sonuç", "Kaynaklar", "Tıpkıbasım" bölümleri dışında sekiz ana bölümden oluşmaktadır.

* İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili ve Edebiyatı Doktora (Yeni Türk Dili) Öğrencisi, emreozkurt@gmail.com, (<https://orcid.org/0009-0004-8888-4003>).

Resim 1. Kitabın Görünümü

2. Kitabın İçeriği

"Genişletilmiş İkinci Baskıya Ön Söz" bölümünde birinci baskıda yer alan eksikliklerin giderilmesi hususuna değinilirken, ayrıca daha ayrıntılı bir gramatik inceleme, çeviri yazılı metinlerin gözden geçirilmesi, metnin Türkiye Türkçesine aktarılması ve gramatikal dizinin hazırlanması gibi çalışmalara yer verildiğinden bahsedilmiştir. 1875 yılında kaleme alınan eserin özellikle Makedonya topraklarında bir arada yaşayan farklı etnik grupların yaşadığı şehirlerde ve ayrıca Bulgaristan, Yunanistan, Kosova ve Sırbistan sınırları içinde yer alan birçok şehirde Arnavutça, Makedonca ve Türkçe olmak üzere üç dilli eğitimin yapıldığı okullarda kullanıldığına, döneminde ilgi gördüğüne değinilmiştir. Eserde kullanılan Kiril harflerinin Türkçenin fonetik yapısındaki birçok hususu aydınlatması yönünden önemi vurgulanmıştır. Devamında eser hakkında konu ve içerik yönünden kısaca bilgi verilmiştir. Bu bölüm, kitabın hazırlanmasında emeği geçenlere teşekkür ithafıyla son bulmaktadır.

"Birinci Bölüm"de (s. 1-20), ilk olarak Georgi Pulevski'nin hayatı ve eserleri hakkında kısaca bilgi verilmektedir. Daha sonra bu bölümde Georgi Pulevski tarafından çeşitli konu başlıklarında (*Muhabbet-Önsöz, Duyu Organları ve Beden, Dünya, Yaratılış, Madenler, Bitkiler, Canlılar, İnsan, Kıtalar, Gezegenler, Yıldızlar, Zamanın Dilimleri, Bir Senedeki Zaman Dilimleri, Hava Olayları, Yabancı Sözcükler, Mektup Yazımı, Alfabeler ve Sesler, Sözlük*) hazırlanmış 18 farklı metin yer almaktadır. Bu bölümde ayrıca dil bilgisi konusu da kısaca ele alınarak örnekler verilmiştir. Makedonya topraklarında yaşayan Brsyak, Pomaklar, Kusovlaklar, Arnaudlar, Yahudiler, vd. gibi toplamda 15 etnik unsurdan kısaca bahsedilmiştir. Kitabın ulaştığı ve okunduğu Osmanlı şehirleri hakkında bilgi verilmesinin yanı sıra sözlükte kullanılan Kiril harflerinin özelliklerine ve Türkçe ses karşılıklarına da yer verilmiştir. Birinci bölüm sözlük üzerine yapılan çalışmalar hakkında bilgilerin yer aldığı bölüm ile son bulmaktadır.

“İkinci Bölüm” (s. 21-34), yazılış (imla) özellikleri hakkındadır. Bu bölümde ünlü harflerin “ön seste”, “iç seste” ve “son seste” ki yazılış özellikleri ele alınarak bu özellikleri gösteren örnekler yer verilmiştir.

“Üçüncü Bölüm” (s. 35-44), ses değişimleri ve ses olayları hakkındadır. Eserde yer alan sözcükler, ses değişimleri ve ses olayları bu bölümde ünlüler ve ünsüzler olmak üzere iki başlık altında ele alınmıştır. Ünlüler; ünlü uyumları (kalınlık-incelik uyumu, düzlük-yuvarlaklık uyumu), ünlü değişimleri (incelme, kalınlaşma, daralma, genişleme, düzleşme, yuvarlaklaşma), ünlü düşmesi, ünlü türemesi (ikiz ünlüleşme) ünsüzler ise; ünsüz değişimleri (ötümlüleşme, ötümsüzleşme, sürekli ünsüzler arası değişme), ünsüz düşmesi, ünsüz ikizleşmesi, tekleşme gibi ses değişimleri ve ses olayları yönünden incelenmiştir.

“Dördüncü Bölüm”de (s. 45-56) eser, şekil bilgisi yönünden incelenmektedir. Bu bölümde ilk olarak eserde yer alan ekler tespit edilmiştir. Tespit edilen bu ekler, yapım ekleri ve çekim ekleri olmak üzere iki başlık altında ele alınmıştır. Eklerin işlevleri hakkındaki tespitler ve çıkarımlar örneklerle desteklenerek ele alınmıştır.

“Beşinci Bölüm” (s. 57-66), metinde tespit edilen Batı Rumeli Ağızları ses özelliklerini içermektedir. Bu bölümde Pulevski'nin sözlüğünde tespit edilen Batı Rumeli ağızlarının özellikleri Nemeth'in belirlediği sekiz ölçüte dayanarak değerlendirilmiştir.

“Altıncı Bölüm” (s. 67-128), metnin çeviri yazıya aktarılmasında dikkat edilecek hususları ele alınmasının ardından, eserde yer alan Kiril harfli metnin çeviri yazıya aktarıldığı bölümdür.

“Yedinci Bölüm” (s. 129-160), eserde yer alan Kiril harfli metnin Türkiye Türkçesine aktarıldığı bölümdür.

“Sekizinci Bölüm”de (s. 161-262), ilk olarak dizin hazırlanırken dikkat edilen hususlara kısaca yer verilmektedir. Ardından bu bölümde muhtevası bakımından kapsamlı bir dizin-sözlük bölümü ve bölümün son kısmında özel adlar dizini yer almaktadır.

“Sonuç” (s. 263-265) bölümünde, Pulevski eserini her ne kadar üç dilli sözlük olarak adlandırsa da ders kitabı özelliğinin daha ağır bastığı ifade edilmektedir. Kiril harfleri kullanılarak hazırlanan bu sözlüğün bu yönüyle hem dil tarihimiz hem de Osmanlı dönemindeki eğitim çalışmalarına ışık tutması bakımından önemine değinilmiştir.

Eserin devamında “Kaynakça” (s. 266-268) ve dil verilerinin takibini kolaylaştırmak için “Tıpkıbasım” (s. 269-440) bölümü yer almaktadır.

3. Kitabın Yazarı Hakkında

İstanbul Medeniyet Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı alanında Dr. Öğretim Üyesi olarak görev yapan Abidin KARASU, Bulgaristan'ın Gotse Delchev şehrinde dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini Bulgaristan'da tamamladı. Lise çağından beri Türkiye'de bulunan Karasu, master ve doktora eğitimini Türkiye'de tamamladı. Ayrıca 2013 yılında Polonya'da Yunus Emre Enstitüsünde Türkoloji alanında çalışmalarda bulundu. Türkçenin Slav dillerine etkisi üzerine çeşitli eserleri ve araştırmaları bulunmaktadır. Balkan/Bulgar-Türk dil ilişkileri, Bulgarca-Türkçe söz varlığı üzerine araştırmalarına devam etmektedir. Doktora programı öğrencisi olduğum değerli hocam Karasu, öğrencilerinin dikkatini Balkan ağızları, Balkanlarda Türkçe/Türkoloji üzerine çekmektedir. Ayrıca Türkiye ağızları, ağız atlası, ağız tasnifi üzerine de çalışmalar yapmaktadır. *Georgi Pulevski'nin Makedonca-Arnavutça-Türkçe Sözlüğü (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)* eseri vasıtasıyla da Balkanların kapısını tekrar açarak sadece öğrencilerine değil, daha geniş kitlelere bu alandan istifade etme imkânı sunmuş olduğu için kendisine ne kadar teşekkür etsek azdır.

Sonuç

Osmanlı İmparatorluğu, Balkanlar üzerinde uzun yıllar hüküm sürmüştür. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlarda farklı milletlere ve dillere göstermiş olduğu hoşgörü ve

destek, Türkçenin bu coğrafyada gelişme ve yayılma sürecini hızlandırmıştır. Bu bölgede yaşayan kendi dilini konuşan toplulukların Türkçeyi öğrenme ve öğretme çabasının bir sonucu olarak Balkanlarda iki dillilik ve çok dillilik durumlarının görülmesinin akabinde, çeşitli çok dilli sözlükler ve ders kitabı niteliğinde dil öğretim kitapları Türkçeyi öğretmek amacıyla hazırlanmıştır. *GEORGİ PULEVSKİ'NİN MAKEDONCA-ARNAVUTÇA-TÜRKÇE SÖZLÜĞÜ (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)* adlı eser, bu alanın en önemli kaynaklarından biridir. Kiril harfli 160 sayfalık eser her ne kadar bir sözlük olarak adlandırılmış olsa da; dinî konular, coğrafya, botanik, madenler, bitkiler, canlılar, diller, devlet yönetimi vb. gibi çok farklı konularda soru-cevap şeklinde genel bilgiler vermesi bakımından bir ders kitabı özelliğini taşımaktadır. Kiril harfleriyle yazılan eser XIX. yüzyılda Balkanlardaki Türkçenin durumuna ve eğitim hayatına ışık tutmaktadır.

KAYNAKLAR

- Karaağaç, G. (2013). Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karasu, A. (2019). Pulevski'nin Üç Dilli (Makedonca, Arnavutça, Türkçe) Eseri ve Eserde Ele Alınan Konular. *Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 24-33.
- Karasu, D. A. (2023). *GEORGİ PULEVSKİ'NİN MAKEDONCA-ARNAVUTÇA-TÜRKÇE SÖZLÜĞÜ (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Topaloğlu, P. D. (1959). Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü. İstanbul: ÖTÜKEN.